

بررسی فقهی قراردادهای بیمه

امید جمالیان

انتشارات مینوفر
Minufar.ir

مشهد مقدّس - ۱۳۹۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

جمالیان، احمد، ۱۳۵۰ -	سرشناسه
بررسی فقهی قراردادهای بیمه/امید جمالیان.	عنوان و نام پدیدآور
مشهد: مینوف، ۱۳۹۵.	مشخصات نشر
۲۵۶ص.	مشخصات ظاهری
علوم انسانی؛ ۲۰۲۶.	فروست
۱۶۰۰۰۰ ریال: ۵-۹۳-۸۰۰۰-۶۰۰-۹۷۸	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
کتابنامه.	یادداشت
حقوق بیمه -- ایران	موضوع
Insurance law -- Iran	موضوع
بیمه -- ایران	موضوع
Insurance -- Iran	موضوع
حقوق بیمه (فقه)	موضوع
(Insurance law (Islamic law	موضوع
بیمه -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام	موضوع
Insurance -- Religious aspects -- Islam	موضوع
HGA۶۹۵/۷/ج۸ب۴ ۱۳۹۵:	رده بندی کنگره
۲۶۸/۰۰۹۵۵:	رده بندی دیویی
۴۳۱۱۹۳۹:	شماره کتابشناسی ملی

عنوان کتاب: بررسی فقهی قراردادهای بیمه

نویسنده: امید جمالیان

صفحه آرا: حسن رحمان پور

طراح جلد: مینوفر

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری

چاپ و صحافی: دقت

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۶۰-۹۲-۵

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است.

مشهد مقدس، بلوار جلال‌الاحمد ۶۹ پ ۱۱۶، ص.پ: ۹۱۸۹۵-۱۷۵۵

همراه: ۰۹۳۵۲۱۶۲۷۵۵ - تلفن و دورنگار: ۰۵۱-۳۸۳۲۳۵۵۳

سایت: www.minufar.ir - ایمیل: minufar@yahoo.com

انتشارات مینوفر
Minufar Publications

پیشگفتار

انسان از شروع زندگانی و شناخت محیط پیرامون، خود را در برابر مخاطرات گوناگونی مشاهده نموده است. وی همواره نگران خود و عزیزانش در برابر حوادث غیر مترقبه ای که جان، مال و آسودگی خیالش را چه در وضعیت حال و چه در آینده ای ناشناخته تهدید می نموده، بوده است. ترس از وقوع حوادث ناگوار و عواقب زیان آور آن از یکسو و بیم از بردای ناشناخته از دیگر سو انسان را به یافتن راهکارهایی در جهت ایجاد باری امن برای یک زندگی با امنیت بیشتر واداشته است.

مبارزه بشر برای جلوگیری از حوادث زیانبار و ایجاد مصونیت در صورت وقوع و کاهش تبعات ناخوشایند آن، در هر وادای به بکار بردن وسایل مختلف و انجام مراقبت های لازم نموده است. هر چند این تلاشها در هر صورت به کاهش تعداد حوادث و کم کردن وسعت آن منجر می شود، لکن این امر طبعاً پیچیدگی زندگی بشری به صورتی است که باتمام کوششهای انسان، احتمال وقوع حوادث را بکلی منتفی نمی سازد. در دورانی که انسان بصورت اشتراکی زندگی می کرد، ریزه اجتماعی که بر افراد وابسته به جوامع اشتراکی حکومت می کرده آنها را وامی داشت تا در هنگام مصایب و بلاها و اتفاقات ناگوار، دیگران را به یاری بطلبند. در این حالت نتایج حساسیت بین اعضاء جامعه سرشکن می شد. همین احساس کمک به همنوع که در روزگرماتوسط موسسات خیریه و یا بسیج مردم در حوادث فاجعه آمیز صورت می پذیرد، فکر مقابله با حوادث زیان آور را پدید آورده، لکن عدم کفایت چنین اعمالی پیدایش بیمه به مفهوم کنونی را موجب شده است.

در قرن بیستم ما شاهد توسعه قابل توجه بیمه هستیم. از یک طرف رشته های شغلی به مقیاس زیادی توسعه پیدا می کند؛ تمرکز و تجمع اشخاص در شهرها، پیشرفت بیمه در

مقابل حوادث را موجب می شود و از طرف دیگر در اثر تحول عمومی در زندگی اقتصادی و اجتماعی، بیمه های جدیدی مورد عمل قرار می گیرد مانند: بیمه در مقابل دزدی، بیمه در مقابل تگرگ، بیمه در مقابل مرگ و میر حیوانات، بیمه در مقابل شکست ماشین آلات، بیمه در مقابل خطر جنگ، بیمه حوادث جسمانی، بیمه ورزشی، بیمه هوایی، انواع بیمه های مسئولیت از قبیل بیمه مسئولیت اشیاء، بیمه مسئولیت حرفه ای، بیمه عتبات که هدف آن دادن تضمین به بستانکار در مقابل بدهکار است.

به این ترتیب بیمه و خدمات آن گسترش می یابد و تا هنگامیکه عملیات بیمه ای توسعه چندانی نیافته بود، رابطه طرفین قرارداد بیمه حسب مورد در بعضی از کشورها براساس قانون مدنی و در برخی کشورها بر مبنای قانون تجارت و حتی گاهی طبق قانون دریایی حل و فصل می شد. لکن با توسعه بیمه، اهمیت و نقش بسزای آن در زندگی اجتماعی و اقتصادی حقوق بیمه و تدوین قانون خاص بیمه از منظر فقهی و حقوقی مورد توجه قرار گرفت.

از این رو در این کتاب سعی شده است تا با واکاوی بیمه و تاریخ آن، به مقررات فقهی و حقوقی آن پرداخته شود و همه زوایای پیدا و پنهان آن روشن گردد تا به این ترتیب بتوانیم گامی هر چند کوچک در جهت توسعه مقررات بیمه در کشورمان برداریم.

ان شاء الله

والسلام علیکم ورحمه ا... ووبرکاته

تیرماه ۱۳۹۵

امیدجمالیان

فهرست مطالب

عنوان صفحه

بخش اول: کلیات و تعریف اصطلاحات و مفاهیم بیمه

فصل اول: کلیات ۲۳

گفتار اول: تعریف بیمه ۲۳

۱-۱) تعریف لغوی بیمه در فرهنگ دهخدا: ۲۴

۲-۱) تعریف لغوی بیمه در فرهنگ معین: ۲۷

۳-۱) تعریف لغوی بیمه در فقه: ۲۷

گفتار دوم: تعریف بیمه در اصطلاح ۲۸

۱-۲) تعریف حقوقی عقد بیمه: ۲۸

۲-۲) تعریف بیمه در قانون بیمه ایران (ماده ۱): ۲۹

۳-۲) برخی تعاریف دیگر در مورد بیمه: ۲۹

فصل دوم: سیر تاریخی بیمه ۳۲

گفتار اول: تاریخچه‌ی بیمه در ایران و جهان ۳۲

(۱-۱) بیمه همگانی، سوانح و عمر در ایران باستان: ۳۶

گفتار دوم: عناصر تشکیل دهنده بیمه ۴۲

(۱-۲) خطر ۴۲

(۲-۲) حق بیمه: ۴۳

(۳-۲) خسارت: ۴۳

بخش دوم: دیدگاه فقهاء درباره بیمه

فصل اول: دیدگاه فقهاء درباره بیمه ۴۵

گفتار اول: دیدگاه مراجع و علمای شیعه درباره بیمه ۴۸

(۱-۱) نظر امام خمینی (رحمة الله علیه) درباره بیمه: ۴۹

(۲-۱) دیدگاه استاد مطهری: ۵۱

(۳-۱) دیدگاه محمد رضا گلپایگانی: ۵۳

(۴-۱) خلاصه‌ی دیدگاه فقهای شیعه در مورد بیمه: ۵۴

گفتار دوم: دیدگاه دانشمندان اهل سنت درباره بیمه ۵۴

(۱-۲) دیدگاه ابن عابدین درباره بیمه: ۵۵

(۲-۲) دیدگاه محمد ابو زهره: ۵۷

(۳-۲) دیدگاه یوسف قرضاوی: ۵۸

- ۶۰..... دیدگاه عبدالرزاق سنهوری: (۴-۲)
- ۶۱..... دیدگاه مصطفی احمد الزرقاء: (۵-۲)
- ۶۴..... فصل دوم: ادله‌ی موافقان و مخالفان و نقد و بررسی آن‌ها.
- ۶۵..... گفتار اول: ادله‌ی موافقان شیعه.
- ۶۶..... (۱-۱) گروه اول موافقان:
- ۶۹..... (۲-۱) گروه دوم موافقان:
- ۷۱..... (۳-۱) گروه سوم موافقان:
- ۷۳..... گفتار دوم: ادله‌ی موافقان اهل سنت.
- ۷۴..... گفتار سوم: مستند مخالفان.
- ۷۷..... گفتار چهارم: قائلین به تفصیل.

بخش سوم: ماهیت بیمه دیدگاه فقهاء

- ۸۱..... فصل اول: بررسی ماهیت بیمه از دیدگاه فقهای اسلامی.
- ۸۲..... گفتار اول: عقود در فقه اسلامی.
- ۸۳..... گفتار دوم: شروط محل عقد.
- ۸۷..... (۱-۲) شرایط اساسی برای صحت معامله در قانون:
- ۸۷..... ۱- قصد طرفین و رضای آن‌ها.
- ۸۷..... ۲- اهلیت طرفین.
- ۸۸..... ۳- معین بودن موضوع معامله.
- ۸۸..... ۴- مشروعیت جهت معامله.

- ۸۸ (۲-۲) صحت و بطلان در فقه اسلامی:
- ۸۸ (۱-۲-۲) مفهوم لغوی صحت:
- ۸۹ (۲-۲-۲) معنای بطلان:
- ۹۱ گفتار سوم: دیدگاه فقها و اندیشمندان اسلامی در مورد بیمه
- ۹۸ گفتار چهارم: استلال عقد بیمه از دیدگاه فقهاء
- ۹۹ گفتار پنجم: تطبیق عقد بیمه با قواعد و ضوابط در فقه اسلامی
- ۱۰۰ فصل دوم: بررسی سندها در دیدگاه حقوق دانان
- ۱۰۰ گفتار اول: ماهیت قرارداد بیمه از دیدگاه حقوقی
- ۱۰۰ (۱-۱) آیا بیمه عقد است یا از جمله قرارهای مستحدثت می باشد؟
- ۱۰۰ (۱-۱-۱) آیا عقد بیمه جزء عقود معین است یا غیر؟
- ۱۰۱ گفتار دوم: بررسی ماهیت عقد بیمه و آثار ناشی از دیدگاه حقوق دانان
- ۱۰۱ (۱-۲) ماهیت عقد بیمه:
- ۱۰۵ (۲-۲) ایرادات و جواب هایی که در عقد بیمه عنوان شده است:
- ۱۰۸ گفتار سوم: سایر موارد بیمه
- ۱۱۲ گفتار چهارم: شرایط انعقاد بیمه
- ۱۱۲ (۱-۴) قصد و رضا:
- ۱۱۲ (۲-۴) اهلیت طرفین در اجرای عقد بیمه:
- ۱۱۳ (۳-۴) موضوع عقد بیمه:

- ۱۱۴..... (۴-۴) مدت بیمه (رساء شرایط و جزئیات دیگر در عقد بیمه):
- ۱۱۵..... گفتار پنجم: حقوق و تعهدات طرفین در عقد بیمه
- ۱۱۵..... (۱-۵) حقوق و تعهدات بیمه گذار:
- ۱۱۸..... (۲-۵) حقوق و تعهدات بیمه گر:
- ۱۱۹..... گفتار ششم: پایان قرارداد بیمه
- ۱۱۹..... (۱-۶) وارد ملان قرارداد بیمه:
- ۱۲۰..... (۱-۱-۶) زمان معلوم بودن یکی از شرایط اساسی عقد:
- ۱۲۰..... (۲-۱-۶) اظهارات ذنب عمدی یا کتمان عمدی بیمه گذار که منجر به تغییر یا کاهش اهمیت خطر در نظر بیمه گر شود:
- ۱۲۱..... (۳-۶) اضافه بیمه کردن متقلبانه موارد:
- ۱۲۲..... (۴-۶) تعدد بیمه با قصد تقلب:
- ۱۲۳..... (۵-۶) بیمه خطری که قبل از عقد واقع شده است:
- ۱۲۵..... (۶-۶) بیمه عمر یا حادثه جسمانی بدون رضایت کتبی بیمه شده:
- ۱۲۷..... گفتار هفتم: موارد فسخ و انفساخ قرارداد بیمه
- ۱۲۸..... (۱-۷) فسخ از طرف بیمه گر یا بیمه گذار:
- ۱۲۹..... (۲-۷) فسخ از طرف بیمه گر:
- ۱۳۱..... (۳-۷) فسخ از طرف بیمه گذار:
- ۱۳۲..... (۴-۷) موارد انفساخ قرارداد بیمه:

- گفتار هشتم: خاتمه قرارداد بیمه..... ۱۳۲
- ۱-۸) تحقیق خطر موضوع بیمه: ۱۳۳
- ۲-۸) انقضای مدت قرارداد بیمه: ۱۳۳
- ۳-۸) اقاله قرارداد: ۱۳۳
- ۴-۸) انجا گرفتن کار موضوع قرارداد بیمه: ۱۳۴
- فصل سوم: مبانی حقوقی و ارکان مسؤلیت بیمه..... ۱۴۵
- گفتار اول: مبانی مسؤلیت از دیدگاه حقوق دانان فلاسفه..... ۱۴۵
- ۱-۱) مبانی مسؤلیت: ۱۴۵
- ۱-۱-۱) مبانی مسؤلیت از دیدگاه فلاسفه غرب: ۱۴۶
- ۲-۱) اصل عدالت: ۱۴۷
- ۳-۱) مکتب اصالت سودمند: ۱۵۰
- ۴-۱) مکتب نئوکلاسیک‌ها: ۱۵۱
- گفتار دوم: بیمه از نظر اقتصادی..... ۱۵۳
- ۱-۲) حفظ ثروت: ۱۵۳
- ۲-۲) تضمین سرمایه گذاری‌ها: ۱۵۴
- ۳-۲) ایجاد اعتبار و توسعه مبادلات: ۱۵۴
- ۴-۲) توسعه سرمایه گذاری: ۱۵۵
- ۵-۲) تأثیر بر موازنه ارزی: ۱۵۵

- گفتار سوم: نظریات فقهای اسلامی درباره مسائل بیمه (فقهای عامه = اهل سنت) ۱۵۷
- گفتار چهارم: در بیان ایرادات وارده بر عقد بیمه و بیان دلایل تفصیلی دیگر فقهای عامه نسبت
بر عقد بیمه ۱۶۰
- ۴-۱) در بیان دلایل فقهای عامه بر حرمت بیمه به صورت تفصیلی: ۱۶۰
- ۴-۱-۱) تشبیه قرارداد بیمه به قمار: ۱۶۰
- ۴-۲) شرایط ضمانت و الزام در عقد بیمه منطبق با اصول اسلامی نیست: ۱۶۱
- ۴-۳) در عقد بیمه اضرار به اطراف قرارداد وجود دارد: ۱۶۲
- ۴-۴) عقد بیمه در بعضی موارد منجز (غیر قطعی) است: ۱۶۳
- ۴-۵) عقد بیمه با ماهیت سفته‌ای همراه است: ۱۶۳
- ۴-۶) بیمه و یا ترویج رباخواری در حاکم اسلامی (ماهیت ربوی دارد): ۱۶۴
- ۴-۷) بیمه به معنی ترک توکل به خدا و سست شدن روابط معنی انسانی با خداست (موجب
تهی شدن انسان از معنویت است): ۱۶۴
- ۴-۸) بیمه در روی یک موضوع معلوم مطرح است (مثل معامله در یک شیء معدوم): ۱۶۵
- ۴-۹) ماهیت عقد بیمه کالی به کالی است و آن باطل است: ۱۶۵
- ۴-۱۰) اجماع علمای امت اسلامی بر حرمت بیمه محرز است: ۱۶۶
- گفتار پنجم: درباره نظریه‌های فقهای امامیه ۱۶۹

بخش چهارم: انواع بیمه‌ها

- فصل اول: بیمه‌های بازرگانی و اجتماعی ۱۷۷

- گفتار اول: بیمه های بازرگانی ۱۸۲
- ۱-۱ بیمه عمر انفرادی: ۱۸۳
- ۱-۱-۱ بیمه عمر مانده بدهکار انفرادی: ۱۸۳
- ۱-۱-۲ بیمه تأمین آتیه فرزندان: ۱۸۴
- ۱-۱-۳ بیمه عمر زمانی انفرادی: ۱۸۴
- ۱-۱-۴ بیمه تمام عمر انفرادی: ۱۸۴
- ۱-۱-۵ بیمه عمر و پس انداز انفرادی: ۱۸۵
- ۲-۱ بیمه عمر از دیدگاه برخی از مراجع تقلید مکتب تشیع: ۱۸۵
- ۳-۱ بیمه تأمین هزینه تجهیزیه: ۱۸۷
- ۴-۱ بیمه جامع زندگی: ۱۸۷
- ۵-۱ بیمه عمر گروهی: ۱۸۸
- ۶-۱ بیمه تمام عمر گروهی: ۱۸۸
- ۷-۱ بیمه عمر مانده بدهکار: ۱۸۸
- ۸-۱ بیمه عمر زمانی: ۱۸۹
- ۹-۱ بیمه عمر و پس انداز: ۱۸۹
- گفتار دوم: بیمه های اموال یا اشیاء ۱۸۹
- ۱-۲ بیمه مهندسی: ۱۸۹
- ۱-۲-۱ کالا، ماشین آلات و تجهیزات: ۱۹۰

- ۱۹۲..... ۲-۱-۲) پیمانکاران:
- ۱۹۳..... ۲-۱-۳) سازه ها:
- ۱۹۴..... ۲-۲) بیمه کشتی، هواپیما و حمل کالا:
- ۱۹۵..... ۲-۳) بیمه هواپیما:
- ۱۹۹..... ۲-۴) بیمه مسؤلیت خدمات زمینی:
- ۱۹۹..... ۲-۴-۱) بیمه حوادث سرنشین:
- ۱۹۹..... ۲-۴-۲) بیمه از دست دادن گواهی پرواز خلبانان:
- ۱۹۹..... ۲-۴-۳) بیمه تجهیزات برایم شرکت های هواپیمایی:
- ۲۰۰..... ۲-۵) بیمه پول:
- ۲۰۰..... ۲-۵-۱) بیمه وجوه و مسکوکات (در راه):
- ۲۰۱..... ۲-۵-۲) بیمه وجوه و مسکوکات در صندوق:
- ۲۰۱..... ۲-۶) بیمه کشتی:
- ۲۰۲..... ۲-۶-۱) بیمه مسؤلیت سازندگان شناورها:
- ۲۰۲..... ۲-۶-۲) بیمه بدنه و ماشین آلات کشتی:
- ۲۰۲..... ۲-۶-۳) بیمه مسؤلیت در برابر اشخاص ثالث (کشتی و شناور):
- ۲۰۲..... ۲-۷) بیمه اتومبیل:
- ۲۰۲..... ۲-۷-۱) بیمه بدنه:
- ۲۰۴..... ۲-۷-۲) خسارت ها و هزینه تحت پوشش بیمه بدنه:

- ۲۰۵..... ۳-۷-۲ پوشش اضافی - هزینه های قابل تأمین:
- ۲۰۶..... ۸-۲ بیمه ثالث و سرنشین اتومبیل:
- ۲۰۶..... ۱-۸-۲ شخص ثالث:
- ۲۰۶..... ۲-۸-۲ خسارت مالی:
- ۲۰۷..... ۳-۸-۲ خسارت جانی:
- ۲۰۷..... ۴-۸-۲ خسارت سرنشین:
- ۲۰۹..... ۹-۲ بیمه آتش سوزی:
- ۲۱۰..... ۱-۹-۲ بیمه آتش سوزی و اموال منقول مسکونی:
- ۲۱۲..... ۲-۹-۲ بیمه آتش سوزی مراکز صنعتی:
- ۲۱۴..... ۱۰-۲ بررسی فقهی بیمه اشیاء و مسؤولیت:
- ۲۱۵..... گفتار سوم: بیمه مسؤولیت:
- ۲۱۵..... ۱-۳ تعریف بیمه مسؤولیت:
- ۲۱۷..... ۱-۱-۳ مبانی مسؤولیت مدنی:
- ۲۲۱..... ۲-۳ مبنای مسؤولیت مدنی در حقوق ایران:
- ۲۲۳..... ۳-۳ مبنای مسؤولیت مدنی در فقه اسلامی:
- ۲۲۴..... ۱-۳-۳ قاعده لاضرر:
- ۲۲۴..... ۲-۳-۳ قاعده اتلاف:
- ۲۲۴..... ۳-۳-۳ قاعده تسیب:

۲۳۲..... (۴-۳) بیمه مسؤلیت حرفه ای:

۲۳۷..... (۵-۳) بیمه مسؤلیت تولید کنندگان کالا:

۲۳۸..... (۶-۳) سایر بیمه های مسؤلیت:

بخش پنجم: نتایج و پیشنهادهای

۲۴۳..... ا- نتایج

۲۴۶..... ب- پیشنهادها

۲۴۹..... کتاب نامه

www.ketab.ir